

Fridrich II., konflikt mezi říší a církví

Po smrti Jindřicha VI. (1197) a Konstancie Sicilské (1198) se oficiálním ochráncem jejich malého syna Fridricha II. stal **Inocenc III.** (1198–1216), velmi vlivný papež s imperiálními ambicemi (v roce 1202 vyhlásil čtvrtou křížovou výpravu, během níž došlo mj. k dobytí Konstantinopole křížáky a k založení Latinského císařství, které trvalo do roku 1261). Poručnictvím nad budoucím sicilským králem si papež zajistil kontrolu nad Sicílií a jižní Itálií, které považoval za svá vazalská území, a obával se, že by mohly být v budoucnu připojeny k říši. Fridrich II. vyrůstal v Palermu, kde poznal život různých národů (Arabů, Řeků, Židů) a jejich jazyky. Ve čtrnácti letech byl prohlášen za zletilého a ujal se vlády nad Sicílií (1208). V 15 letech se na radu papeže oženil se svou první manželkou Konstancií Aragonskou. Fridrichova cesta k císařské koruně však byla komplikovaná: po smrti císaře Jindřicha VI. se měl stát jeho nástupcem bratr **Filip Hohenstauf**, ale papež prosazoval **Otu IV. Brunšvického** z rodu **Welfů**. Soupeření mezi Filipem a Otou IV. trvalo až do roku 1208, kdy byl Filip zavražděn. Ota IV. podnikl v roce 1209 cestu do Itálie a byl v Římě korunován na císaře. V roce 1210 však zaútočil na Sicílii, s čímž papež zásadně nesouhlasil, Otou IV. tedy exkomunikoval, čímž ho de facto zbavil královské a císařské hodnosti, podnítil proti němu Lombardii a Toskánsko, a s podporou francouzského krále podpořil kandidaturu Fridricha II. Ten byl v roce 1211 na říšském sněmu v Norimberku zvolen německým a římským králem. V této hodnosti vydal mj. *Zlatou bulu sicilskou* (1212), jíž zaručoval Přemyslu Otakarovi I. dědičnou královskou a také kurfiřtskou hodnost – tj. právo volit římského krále.

Definitivní porážku Oty IV. a následný vzestup Fridricha II. pak znamenala **bitva u Bouvines** (1214), v níž Francie porazila koalici Welfů, Anglie a Flander. Spory mezi stoupenci Welfů (guelfů) a Hohenstaufů (ghibellinů) nicméně byly velmi zakořeněné a z Německa se přenesly také do Itálie a do italských městských komun, kde postupně dostaly nový obsah také v lokální politice (probíhaly války mezi guelfskými a ghibellinskými městy či ghibellinsky orientovanými feudály; časté byly i rozpory uvnitř samotných měst).

Ve prospěch Fridricha II. se vyjádřil i IV. lateránský koncil (1215), po němž následovala císařská korunovace v Cáchách a v roce 1220 pak ještě i v samotném Římě. V době pontifikátu **Honorie III.** (1216–27) mu bylo dovoleno vrátit se na Sicílii a věnovat se rozvoji Sicilského království. Ovšem platila podmínka, že ho nesmí spojit s německou říší, a navíc musel papeži slíbit, že zorganizuje novou křížovou výpravu.

Po návratu na Sicílii se Fridrich II. věnoval reorganizaci tamních poměrů: podle zásad normanského práva začal budovat centralizovaný stát, potrestal odbojné barony, zavedl pořádek v administrativě, vzpurné Araby přestěhoval na jih Itálie, kde pro ně zřídil kolonie

(např. Lucera v Puglii). Od začátku také podporoval kulturu, v roce 1224 založil v Neapoli státní (tedy nikoli soukromou či církevní) univerzitu, která nese dodnes jeho jméno.

V roce 1225 se ovdovělý Fridrich II. oženil s Jolandou di Brienne, dědičkou Jeruzalémského království, a o dva roky později ho nový papež, Řehoř IX. (1227–1241), donutil uspořádat dlouho odkládanou křížovou výpravu. První pokus o výpravu do Svaté země se kvůli epidemii tyfu, která mezi vojáky vypukla záhy po vyplutí, nezdařil. Papež však neměl pro zdravotní důvody pochopení a Fridricha exkomunikoval, čímž ho přinutil výpravu o několik měsíců později uskutečnit. Během pobytu na území Sýrie se Fridrich dověděl, že papež tajně vyjednává s německou šlechtou o jeho sesazení a že dokonce vyslal na Sicílii armádu, aby podnítila povstání v Messině a v Syrakusách. Fridrich II. se rozhodl křížovou výpravu co nejdříve ukončit a místo ozbrojeného střetu s islámským světem dojednal s egyptským sultánem al-Malik al-Kāmilem desetiletý mír a navrácení Jeruzaléma, Nazaretu a Betléma křesťanům. Neprodleně se pak vrátil na Sicílii, kde v roce 1230 s pomocí německých a saracénských vojáků povstání potlačil. Po následném mírovém ujednání s papežem (Trattato di San Germano) Fridrich navrátil klášterům a kostelům dříve zabavený majetek a potvrdil papeži jeho lenní práva na Sicílii, načež byl zbaven exkomunikace.

V následujících letech se mohl věnovat Sicilskému království, kde v roce 1231 vydal zákoník *Costituzioni di Melfi* inspirovaný normanským právem a dál budoval centralizovaný autokratický stát. Opíral se při tom o vzdělané státní úředníky, notáře a právníky (např. Pier delle Vigne). Hlavním městem království bylo Palermo, centrem státní administrativy byl tamní královský palác z normanské éry. Vedle toho Fridrich II. vlastnil na 200 hradů (např. Castel del Monte, Castello di Maniace, Castel Ursino, Castel di Milazzo, Palatium della Targia, Castello di Augusta aj.). Podporoval kulturu – právě za jeho vlády vznikla na Sicílii tzv. sicilská básnická škola, jejímž centrem byl hrad zvaný Castello Mareolce (nebo také Palazzo della Favara) postavený v islámském stylu. Básníky byli vzdělanci z okruhu královského dvora (Giacomo da Lentini, Pier delle Vigne, Guido delle Colonne, Rinaldo d'Aquino, Giacomino Pugliese, Stefano Protonotaro da Messina, Jacopo Mostacci aj.). Také sám Fridrich II. a někteří jeho synové (zejména Enzo) psali básně. Fridrich napsal také latinské pojednání o sokolnictví *De arte venantibus cum avibus*. Podobně jako kulturu podporoval také vědu, v jeho království působili mj. arabští lékaři, hvězdáři, matematici, nebo např. skotský filozof, astrolog a alchymista Michael Scotus.

V Německu místo Fridricha II. vládl jeho syn **Jindřich VII. Německý**. Zatímco v Evropě vznikaly velké národní monarchie jako Francie, Anglie, Kastilské a Aragonské království aj., Německo kvůli Fridrichovým nadnárodním imperiálním ambicím (přál si spojit Sicílii se severní Itálií a s Německem) zůstávalo rozdrobené; existovala v něm nadále anarchie vévodů, knížat a biskupů, kteří měli víceméně nezávislou zeměpanskou moc, a docházelo tam k četným vzpourám. Do vzpoury z roku 1234 byl zapojen také Jindřich VII., který se navíc spojil s Lombardskou ligou, s níž byl Fridrich II. v konfliktu. Snažil se totiž reorganizovat poměry v severní a střední Itálii a vytvořit i tam centralizovaný stát;

neuznával kostnickou dohodu z roku 1183 a chtěl městům odebrat regálie. Odpor měst se snažil zlomit pomocí armády, ve které bojovali mj. také saracénští žoldnéři. V roce 1237 se odehrála **bitva u Cortenuovy** (poblíž Bergama) – tzv. *Battaglia del Campo Rosso*, kde Lombardské liga (guelfská města v čele s Milánem) utrpěla porážku. Papež Řehoř IX. stál na straně lombardských měst, zatímco Fridrich se snažil poštvat proti papeži část římské kurie. Papež v roce 1239 zareagoval další exkomunikací Fridricha II. a svoláním koncilu do Říma, kde se mělo rokovat o Fridrichově sesazení. Fridrich II. odpověděl tím, že napadl církevní stát a zajal preláty směřující do Říma, čímž koncil zmařil.

Během pontifikátu papeže Inocence IV. (1243–54) došlo k pokusu o uzavření mírové smlouvy s císařstvím (1244), která však nebyla ratifikována. Na Lyonském koncilu (1245) byl císař sesazen. Guelfská města v Itálii nadále bojovala proti Fridrichovi i proti jeho synům Konrádovi,ENZovi a Manfrédovi. V roce 1248 byl Fridrich II. poražen u Parmy, v roce 1249 u Fossalty poblíž Modeny, kde byl jeho syn **Enzo** zajat a pak doživotně uvězněn v Bologni. Fridrich II. zemřel v roce 1250 na hradě Castel Fiorentino v Puglii, pohřben je v katedrále v Palermu.

Klatba byla v roce 1254 uvalena i na syna **Konráda IV.**, který pak do měsíce zemřel. Po něm království spravoval hrabě z Hohenburgu, neboť dědic **Corradino** byl ještě malý. Papež **Alexandr IV.** (1254–61) byl proti Štaufům; když se v roce 1258 Fridrichův syn **Manfred** dal korunovat v Palermu sicilským králem, papež prohlásil jeho volbu za neplatnou. Jako kandidáta na post císaře papež podporoval Viléma Holandského a zakázal zvolení Konrádova syna Corradina.

Další papež, **Urban IV.** (1261–64), byl původem Francouz. V roce 1263 nabídl Sicilské království **Karlovi z Anjou**, bratrovi francouzského krále Ludvíka IX. Svatého. Karel i přes odpor části příbuzenstva papežovu nabídku přijal. Podmínkou bylo, že se nechá od Římanů zvolit senátorem, definitivně porazí Hohenstaufy a po ovládnutí Sicílie a jižní Itálie bude papeži platit pravidelný tribut. Navíc se musel zavázat, že nebude usilovat o nadvládu nad celou Itálií. Karel z Anjou pro svou válečnou výpravu získal četné spojence v severní Itálii, zatímco většina toskánských měst se postavila za jeho konkurenta Manfreda. Karel podporoval i dalšího papeže, **Klementa IV.** (1265–68), který byl rovněž Francouz, v boji proti ghibellinům a proti Hohenstaufům.

V **bitvě u Beneventa** (1266) pak Karel z Anjou porazil Manfréda, který v této bitvě zahynul, a Klement IV. dělal vše pro to, aby zabránil tažení mladého Corradina do Itálie. V červnu 1267 ho exkomunikoval a vyhlásil proti němu křížovou výpravu. Karel porazil čtrnáctiletého Corradina v **bitvě u Tagliacozza** (východně od Říma). Corradino byl zajat a popraven. Dynastie Hohenstaufů tak vymřela.

Situace v říši: roku 1272 zemřel římský král **Richard Cornwallský**, říšský trůn se uprázdnil. Měl o něj zájem také Přemysl Otakar II., který spoléhal na podporu papeže Řehoře X. Pro samotného papeže i německé feudály by ovšem tak silný král jako Přemysl Otakar II. byl v roli císaře příliš velkým politickým konkurentem. Volba císaře proběhla 27. září 1273 ve Frankfurtu. Zvítězil neznámý hrabě z Alsaska na území dnešního

Švýcarska, **Rudolf I. Habsburský**, zakladatel rodové moci Habsburků a protivník Přemysla Otakara, který mu musel přenechat rakouské země – základ pozdějšího habsburského panství. V bitvě na Moravském poli proti císaři (1278) pak český král zahynul.

Karel z Anjou se mezitím usídlil v **Římě**, kde papežové, většinou francouzského původu, podléhali jeho vlivu. Čelit se mu snažil jen Mikuláš III. (1277–80), Ital, který svým nařízením zakázal všem zahraničním šlechticům přijímat v Římě senátorskou funkci.

S císařem **Rudolfem I. Habsburským** měl Mikuláš III. dobré vztahy a v roce 1279 od něho obdržel území Romagne jako novou součást papežského státu. Tím dosáhl papežský stát hranic, ve kterých pak existoval až do roku 1860. Mikuláš III. velmi zvýhodňoval své příbuzné, Dante ho umístil do Pekla jako nepotistu (XIX. zpěv).

13. století je stoletím počátků italské literatury. Přibližně ve stejné době, kdy na Sicílii začínali tvořit svá díla **básníci sicilské básnické školy**, působil v Umbrii sv. **František z Assisi**, který založil v roce 1209 františkánský řád a v roce 1224 napsal slavnou *Píseň tvorstva* neboli *Píseň bratra Slunce* (*Cantico delle Creature*, *Cantico di Frate Sole*), která je považována za vůbec první italsky psanou báseň. Ve druhé polovině 13. století se literatura rozvíjela také v Toskánsku, kde k jejím vrcholným představitelům patřil **Dante Alighieri**.

Literatura:

- KOVÁČ, Peter. *Úsvit renesance: dvorské umění císaře Fridricha II., Bamburský a Magdeburský jezdec*. Praha: Ars Auro Prior, 2010, 463 s. ISBN 978-80-904298-2-6.
- *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2010, 336 s. ISBN 978-80-257-0333-5.
- LE GOFF, Jacques. *Svatý František z Assisi*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004, 187 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7021-651-4.
- CARDINI, Franco. *František z Assisi*. Vyd. 1. Praha: Zvon, 1998, 231 s. ISBN 80-7113-229-2.
- LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000, 598 s. ISBN 80-7203-291-7.
- MONTANELLI, Indro. *Dante a jeho doba*. Praha: Odeon, 1981, 260 s., 16 bar. obr. na příl.